

NAGY PÁL

Valóság és költészet harmóniája

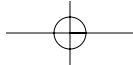
Immáron messzi földeken is jól ismert és elismert író volt Tamási Áron, a *Szűzmáriás királyfi*, az *Ábel-regények*, az *Énekes madár*, a *Jégtörő Mátyás*, a remek novellák szerzője, amikor annak idején – hetven esztendővel ezelőtt – Kolozsvárról ismételtelen hazalátogatott szülőfalujába, családjához, s élményeiről megírta a *Szülőföldem* című könyvét. Ezt a kivételes értékű alkotást okkal nevezhetjük Tamási legszemélyesebb emberi-művészi vallomásának. A székely falu bensőséges világáról, az otthoni mikrokozmoszról, a sok évszázados hagyományokban gyökerező kis közösség megtartó erejéről, lelkületéről ezeken a tájakon őelötte senki sem írt le tisztábban csengő, messzebbre hangzó szavakat, mint Farkaslaka hű fia, aki innen, a gyakorta bajlátott szülőföldről indult el hajdan kalandos vándorútjaira, hogy végül is ide, a két öreg cserefa árnyékába térjen vissza végső pihenésre.

Útleírás, társadalomrajz, családtörténeti vázlat, életregény, lírai töprengések csokra? Úgy hiszem: a *Szülőföldem* mindez – együttvéve. Tamási Áron talán ennek a könyvének a lapjain árult el legtöbbet egykori önmagáról, sok változatban megörökített alakjainak mintáiról, az életmű egészének forrásvidékéről, arról a faluról, melyet – miként Németh László oly találóan megjegyezte volt – „tornyostól, hegyestől réges-rég a magyar írás legszebb dombjára ültetett”. „Soha még íróember úgy hozzá nem tartozott tehetségében is családjához, falujához, mint ő” – olvashatjuk a *Magyarok Romániában* című kötet ama fejezetében, ahol a nagy pályatárs Farkaslaka látogatása során szerzett személyes élményeiről adott számot. Pedig akkor, 1935-ben még meg sem született a *Szülőföldem*; Németh László csak az előzményt, a *Bajlátott földön* címmel közreadott riportsorozatot ismerhette esetleg a *Brassói Lapok* 1934-es évfolyamából.

Németh László azonban jóval előbb, már a húszas években szépen elismerő szavakkal méltatta a novellákkal jelentkező fiatal Tamási Áron írásművészetét. Az erdélyi magyar irodalom jeleseiről szóló, 1926-os tanulmányában „páratlan elbeszélő talentumnak” nevezte a *Lélekindulás* szerzőjét. Másutt, más alkalommal „a magyar természet új megnyilatkozását” fedezte fel benne.

Akár volt valami közvetlen szerepe a Németh László-i ösztönzésnek abban, hogy Tamási pályája delelőjén megírta a „szűkebb haza” lelkületét utolérhetetlen tökéletes-séggel kifejező vallomást, a *Szülőföldemet*, akár nem: irodalomtörténeti tény, hogy ez

Elhangzott Farkaslakán, a Tamási Áronra emlékező ünnepségen 2008 szeptemberében.

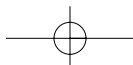

a könyv Illyés Gyula *Puszták népe* című alkotása mellett, vele egy sorban a XX. századi magyar népi irodalom legmaradandóbb teljesítménye – s mindkettő olyan későbbi remekléshez nyújtott szellemi indítást, mint Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című naplóregénye.

Az életmű értelmezői, az író monográfiásai egybehangzóan hangsúlyozzák Tamási Áron otthoncentrikus szemléletének meghatározó jelenlétét a *Szülőföldem* oldalain. Féja Géza írta 1967-ben: „Tamási Áronnak sikerült megörökítenie valamit: a családi élet kívülről alig látható, megtartó melegségét, a fészket, ahol felragyog az eredeti ember és a paradicsom legendás öröme.” Taxner-Tóth Ernő 1973-ban a szülőföldhöz fűződő érzelmek kivetülésének intenzitását emelte előtérbe; Czine Mihály pedig – az életmű egészére vonatkozó érvénnyel – így összegezte meglátását: „A valóság és a költészet aránya és harmóniája itt mindenben tökéletes: a stílus éppen olyan fényeket és árnyakat rezdít, mint a megidézett táj és nép.” Izsák József kismonográfiájában többek között ezt írta: „Két szólama van a szülőföld-szimfóniának – egyik lírai, családias, meghitt, a lélek hangja; hol ellágyuló, hol meg csupa kedv és játékosság, amelyet hirtelen kiszűrlő folyondárként özönöl el az emlékezet. A másik fanyarul fontolgató és szemlélődő, számba vevő és számonkérő, az értelem és józanság hangja [...] Voltaképp az első a főszólam.” Mindezek az észrevételek a *Szülőföldem* múlhatatlan el nem halványuló jegyeire figyelmeztetik a mai olvasót is.

Már a hazafelé vezető út elején, a segesvári vasútállomáson, mikor felszáll a Székelyudvarhelyre menő vonat harmadik osztályos kocsijára, valósággal magával ragadja az író az otthoniasság lenyűgöző ereje. „Az egész kocsit megtölti a füst és az ember – írja Tamási –, s vidáman és színesen csobog mindenütt a székely beszéd, mint egy óriási forrásban. Elevenség és jókedv honol itt, mintha nem a bajlátott Székelyföld kapujában volnánk, hanem a vadvirágos Paradicsom kezdődne. Először csak szimatolva és távolról figyelem az embereket, mint valami idevetődött idegen; valósággal nyalintom a beszéd ízét és zamatát.”

De megtapasztalhatta – hamarosan – az „állami csendélet” elszomorító jelenlétét is, hogy aztán az otthoni, farkaslakai világ hangulatában, Gáspárék, Ágnesék, Ferenc sógorék és nem utolsósorban édesanyja ölelő társaságában tapasztalhatta: „Mindennütt emlék-bokrokkal van teli a hely.” S ezekben az illatos emlékbokrokban az édesanyjai szó, a játékos évődés úgy juttatja eszébe a tovatűnt gyermekkort, ahogyan egy falevélről egész erdő jelenik meg az ember képzeletében. A családi együttlét meghitt légkörében szüntelenül ott lebegnek azonban a közösségi gondok sötét foszlányai is. Így vall Tamási egy helyütt: „Milyen egyszerű volna vidáman továbbmenni, és nem törődni a virágos fű titkaival és a pók fonalaival, de különösen az utolsó esztendőkből, lassan és egyre jobban kényes és érzékeny lettem. Túlságosan kutatóvá tett ez a kisebbségi sors; csupa felelősséggel terhelte meg minden kimondott szavamat; nemzeti érdekek képében jelenik meg az egyéni fájdalom és öröm; s főképpen sűrű és igényes lett rajta a rosta, amelyen áthullanak a gondolatok. Szenvedélyesen kutatom az összefüggéseket, mindent meg akarok magyarázni magamnak, hogy tévedés nélkül egységbe fűzhessem ennek a társatlan népnek az életét, s úgy keressem számára az utat, ami előrevezet.”

Nem tévedett Tamási akkor sem, amikor a *Szülföldem* egyik fejezetében leírta: mi, magyarok és székelyek Erdély földjén nem vagyunk holmi jövevények, akik kalmárkodni jöttünk volna ide egykoron. „A nép – mondotta félreérthetetlenül –, melyből származol, már itt volt ezer esztendővel ezelőtt. S ha igazuk van a tudósoknak, hogy az avarok maradványai a székelyek, akkor itt voltak azelőtt is. [...] S most ingerülten néznek mindenütt reád, ha nyelveden szólasz ezen a földön [...]” Elkésérítő személyes tapasztalatok birtokában mondotta ezt Tamási Áron a múlt évszázad harmincas éveiben. (Hadd tegyem hozzá: mondhatjuk, írhatjuk olykor – nem ritkán – mi is, manapság is...)

Amikor pedig azt is megemlíti a *Szülföldemben*, hogy annak idején a színmagyar Farkaslakán a község népének munkájával négy esztendeig épített állami iskolában csak románul tanulhattak a helybeli gyermekek, minek következtében a nevüket sem tudták jól leírni, reményeit sem rejti véka alá, ilyenképpen: „benem erős a hit, hogy rövidesen a közös békével magyarra fordul itt is a szó”.

Erdélyi magyar író volt Tamási Áron: a szellem és a remény embere, aki bízott a közös békével megteremthető jövő igazságtevő erejében. Bajlításban ma sem szűkölködő mindennapjaink csendesebb óráiban „lelkünk hajlékába” térhetünk be üdítő pihenésre, ha kezünkbe vesszük Tamási Áron könyvér, a *Szülföldemet*. Jó alkalom erre gondolni itt és most, az emlékezés ünnepi pillanataiban.

